

Conferentie De Toekomst is Jong
Jong & Betrokken
Eindrapport

De visietekst 'Investeren in de omgeving van jonge kinderen' (2014) wijst op de krachtige functie van positieve interacties tussen een kind en zijn of haar directe omgeving als belangrijke motor voor de ontplooiing van ieder kind. Het is essentieel voor kinderen deze interacties te kunnen aangaan. Zij hebben belang bij een omgeving die uitnodigend is en voldoende kansen biedt.

Beleidsmakers, tal van maatschappelijke voorzieningen en ouders faciliteren en moedigen de deelname aan van kinderen aan het aanbod dat voor hen wordt uitgezet. Het gaat dan om onder meer het stimuleren of het makkelijker maken van de deelname aan de kinderopvang, sportactiviteiten, de kleuterschool, buitenspeelpleinen, theatervoorstellingen, ...

Beleidsmakers en voorzieningen streven ernaar dat kinderen meedoen aan dit aanbod. Participeren draagt bij tot gemeenschapsvorming en sociale cohesie. Het draagt ook bij tot een grotere sociale gelijkheid voor kinderen en tot een meer democratisch samenleving.

Maar participeren is meer dan deelnemen alleen. Minstens even belangrijk is dat kinderen de ruimte en de kansen krijgen om zelf onze samenleving mee vorm te geven. Het gaat dan om een maatschappelijk engagement waarin we alle kinderen als volwaardig mede-actoren beschouwen. Het gaat daarbij dan niet enkel meer om de competentieontwikkeling van kinderen, maar ook om beleids- en hulpverleningscompetenties die nodig zijn om dit voor elk kind mogelijk te maken.

Participatie – betrokkenheid - verschijnt op deze manier niet enkel als doel en als middel, maar evenzeer als uitgangspunt. De werkgroep 'Jong en betrokken' ging na op welke manier deze gelaagdheid van het begrip participatie voor kinderen en hun gezin daadwerkelijk iets kan betekenen.

Aanpak

Onder voorzitterschap van Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris, kwam de werkgroep 'Jong en betrokken' 5 keer samen. Bij de samenstelling van de werkgroep werd vooral gezocht naar een brede variatie van werkvormen en deskundigheden op het vlak van participatie van kinderen.

De werkgroep zelf bestaat uit Wim Beelaert (community werking AA Gent) Barbara Wyckmans (HETPA-LEIS), Sven Devisscher (Hoge School Gent), Jan Peeters (VBJK), Lies Versavel (Ouders voor inclusie), Kristel Verbeke (Studio 100), Hildegard Van Genechten (FARO), Hilde Timmermans (Gezinsbond), Sevinç Gözel (vzw Jong), Dries Desmet (Vlaamse Jeugdraad), Patrick Jordens (Art Basic for Children), Katrien Janssen (Kras Jeugdwerk), Maarten Janssen (Ketnet), Charlotte Franckx (Stad Antwerpen), Raf Verbruggen (Ambrassade), Ann Vercauteren (Kind en Gezin) Christine Faure (Kinderopvang Kind en Gezin) en Rudy De Cock (Gezin en Samenleving Kind en Gezin).

Tijdens een eerste bijeenkomst werd door de verschillende deelnemers ingegaan op 2 kernvragen:

1. Kinderen zijn jonge burgers en de samenleving is een plek waar ze dat burgerschap ontplooiën in relatie met andere kinderen en volwassenen. Hoe geven we dit vorm? Waaraan willen we dat kinderen deelnemen? Wat betekent dit voor ons, volwassenen? En wat impliceert dit concreet voor organisaties en voorzieningen die zich tot kinderen (en hun gezin) richten?
2. Geen enkel kind is hetzelfde en de verschillen situeren zich op verschillende facetten. Op welke manier gaan we om met 'het verschil' en wat betekent dit voor de participatie van kinderen aan onze samenleving? Wat zijn de werkzame elementen in praktijken die erin slagen inclusief te zijn?

De resultaten van de eerste bijeenkomst leidden tot 2 keuzes. De eerste keuze bestond erin om de uitgangspunten te omschrijven en te zoeken naar enkele kaders waarmee participatie benaderd kan worden. De tweede keuze bestond erin om concrete praktijken in de verdere bijeenkomsten centraal te stellen en die vanuit de vooropgestelde omschrijving van participatie en de eigen deskundigheid kritisch te bevragen naar werkzame en belemmerende elementen.

Op basis van hiervan gingen 3 bijeenkomsten van de werkgroep door. Vooreerst kwam de praktijk van Art Basics for Children in Brussel aan bod, daarna de community werking van AA Gent, tenslotte belichtte de werkgroep de praktijk van Ketnet.

In de vijfde bijeenkomst stond de werkgroep stil bij het formuleren van aanbevelingen.

Uitgangspunten

Een omgeving rijk aan **maatschappelijke participatiemogelijkheden** omvat zowel **voldoende, toegankelijke, diverse en kwaliteitsvolle voorzieningen, mogelijkheden tot ontmoeting** met andere kinderen en volwassenen als een **publieke ruimte** die participatie mogelijk maakt. Het zijn plaatsen waar vanuit wederzijds respect gestreefd wordt naar de realisatie van maatschappelijke hulpbronnen in functie van een grotere gelijkheid in de samenleving, voor zowel kinderen als volwassenen (De Visscher, 2012). Het gaat om de rol en betekenis hierin van onder meer kinderopvang, kleuterschool, bibliotheken, speel-o-teken, speelruimte, parken, musea, onderwijs en andere plaatsen waar jonge kinderen komen (grootwarenhuizen, restaurants, ...) en de ruimtelijke inrichting waarin zij zich bewegen.

De notie 'kindvriendelijkheid' biedt hierbij een aantal handvatten. Kindvriendelijke plaatsen zijn plaatsen waar kinderen mogen zijn en kunnen komen, er dingen kunnen doen die zij zelf zinvol vinden en waar zij iets betekenen (Van Ceulenbroeck, 2012). Kinderen zijn hierbij sociale actoren wiens overleving, welbevinden en ontwikkeling afhankelijk is van en gebouwd is rond dichte relaties. Jonge kinderen zijn actieve leden van het gezin, de buurt en de samenleving, met hun eigen zorgen, interesses en visies. Jonge kinderen zijn tevens actieve participanten in de realisatie van hun rechten. Het zijn jonge burgers in een voortdurend leerproces, samen met volwassenen. Dit leerproces kan gezien worden als opvoeding in en tot gemeenschap. De verschillende omgevingen worden dan verschillende leerplekken (De Visscher, 2013).

Kinderen hebben dan wel het recht om zich ten volle te ontwikkelen, niet ieder kind heeft daar evenveel kansen en mogelijkheden toe. Onderzoek toont veelvuldig aan dat sociale en economische verschillen en verschillen in algemene levensomstandigheden zoals de woonomstandigheden, de eigenschappen van de buurt waarin een gezin leeft en de toegankelijkheid en beschikbaarheid van ondersteunende diensten zoals bv. voorzieningen voor jonge kinderen Early Childhood Education and Care (ECEC), ervoor zorgen dat kinderen en hun gezin van het begin af geen gelijke mogelijkheden hebben. (Engle et al., 2011; Morabito, Vandenbroeck & Roose, 2013).

Het is daarom van belang dat er voldoende mogelijkheden voor elk kind zijn. Concreet betekent dit dat het maatschappelijk aanbod beschikbaar, betaalbaar, begrijpbaar, bereikbaar en bruikbaar moet zijn voor alle kinderen. Een wezenlijke uitdaging ligt in de superdiversiteit die onze samenleving kenmerkt. Tot op vandaag zijn er nog te veel kinderen die omwille van 'het verschil' uitvallen of worden uitgesloten: omwille van hun 'anders zijn', hun leven in armoede, hun verblijfsstatuut, hun religieuze achtergrond.

Dit vraagt een samenleving met grote voelsprietten, een samenleving die alert is voor deze verschillen en die tegelijk bereid is zichzelf voortdurend te bevragen. Het lijkt een evidentie, maar het is het echt nog niet. Daarom moet er oog zijn voor de wijze waarop kinderen en hun ouders al dan niet deelnemen of gebruik maken van voorzieningen, zich al dan niet herkennen in het aanbod en het gevoel hebben dat het aanbod al dan niet aansluit op hun noden, behoeften en verwachtingen.

Voor ons denken over participatie betekent dit dat participatiemogelijkheden niet enkel gaan over de competentie bij kinderen en ouders, maar ook over de competenties binnen de voorzieningen en de ruimere samenleving om participatie van elk kind gestalte te geven.

Op basis van deze uitgangspunten wordt participatie nader omschreven en wordt een kader gezet om beïnvloedende factoren in beeld te brengen.

Participatiekader

Maatschappelijke participatiemogelijkheden houden zowel (1) het kunnen en mogen **deelnemen** en (2) het kunnen en mogen **deelhebben** als (3) **participatie als uitgangspunt** in.

Deelnemen gaat er om dat kinderen kunnen en mogen meedoen aan activiteiten, gebruik maken van diensten, een plaats hebben in het maatschappelijk gebeuren. We spreken dan over participatie als doel. Hier rijzen vragen omtrent toegankelijkheid, de wijze waarop wordt omgegaan met verschil, drempels, ...

Deelhebben houdt het beïnvloeden en mee vorm geven van beslissings- of realisatieprocessen en houdt dus mede-eigenaarschap in. Participatie verschijnt hier als een middel om mee bepaalde doelstellingen te realiseren. Hier rijzen vragen rond de wijze waarop praktijken zich opstellen als leerplekken waar volwassenen en kinderen samen komen. Om welk leren en ontwikkelen het dan gaat en op welke wijze dat leren vorm krijgt. Wat is de plek van het relationele?

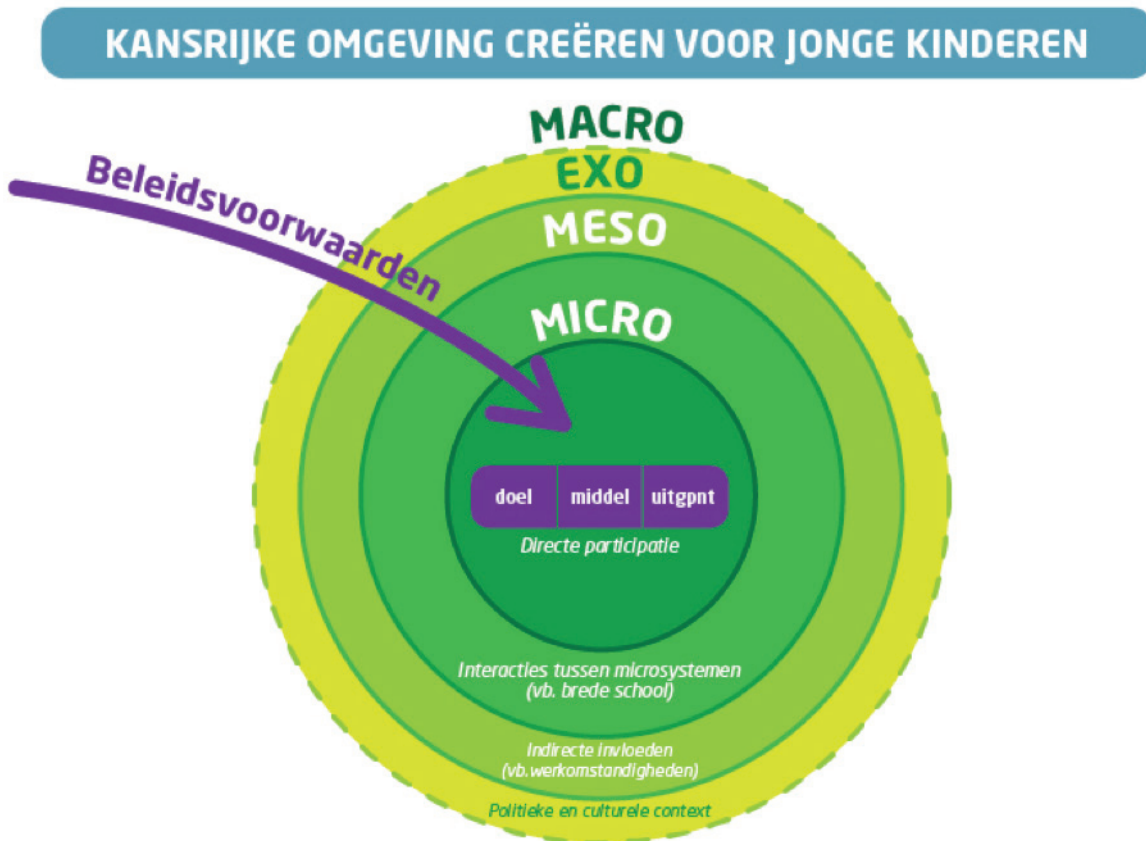
Participatie als uitgangspunt behelst een principiële keuze. Deze keuze vertrekt vanuit een visie op democratie, erkenning van rechten, samenleving en burgerschap (Keygnaert, 2005). Participatie kenmerkt zich dan als basisprincipe. In dat geval wordt participatie van kinderen een wezenlijke voorwaarde voor de realisatie en uitvoering van beleid en aanbod dat zich naar kinderen richt. Het uitgangspunt ligt in het feit dat er in de samenleving meerdere en zelfs tegenstrijdige belangen, waarden en welzijnsdefinities bestaan (Bouverne-De Bie, 2003). Er wordt dan samen gezocht hoe we wensen samen te leven en hoe we dat met vallen en opstaan ook doen (Ouders als onderzoekers, Jongerenwelzijn, 2011). Participatie beantwoordt op die manier aan het fundamentele recht van kinderen om gehoord en betrokken te worden zodat zij mede-eigenaars blijven van de context en hun directe leefomgeving.

Onderstaande kader toont een aantal richtvragen die praktijken kunnen helpen de gelaagdheid van het begrip verder te concretiseren.

Kunnen en mogen deelnemen Participatie als doel	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe wordt aan toegankelijkheid gewerkt om alle kinderen te bereiken? - Wat met bereikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid? - Welke belemmeringen, drempels komen aan bod? - Wat maakt deelnemen makkelijker? - Hoe wordt omgegaan met verschil?
Kunnen en mogen deelhebben	<ul style="list-style-type: none"> - Wat wordt beoogd met de participatie van kinderen?
Participatie als middel	<ul style="list-style-type: none"> - Welk soort leerplek en welk leren en ontwikkelen staat centraal? - Welke betekenis geven we aan wat kinderen zeggen? - Hoe wordt naar kinderen en ouders gekeken?
Participatie als uitgangspunt	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe heeft men zicht op wat kinderen willen? - Welke ruimte en kans is er om mee te stappen? - Heeft participatie van kinderen en hun ouders in wezen een impact op wat we beogen of is het veeleer een 'noodzakelijk iets'? - Zien we in onze werking voorbeelden van 'non-participatie' en welke betekenis geven we daaraan?

Invloedskader

Binnen maatschappelijke participatiemogelijkheden gaan kinderen in interactie met anderen: andere begeleiders, opvoeders, volwassenen en kinderen. Tal van factoren beïnvloeden de wijze waarop participatiemogelijkheden vorm krijgen. Deze factoren spelen op verschillende niveaus. Een bio-ecologische benadering maakt dit duidelijk (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Onderstaand schema toont dit model. Het bestaat uit 5 lagen, waarvan er 4 zichtbaar zijn in het schema.

De kern wordt gevormd door het microsysteem. Dat is de fysieke en relationele omgeving die kinderen direct ervaren en waarbinnen ze in interactie gaan met anderen. Kinderen maken op die manier deel uit van verschillende microsystemen zoals het gezin, de kinderopvang, de school, de kindwerking en de buurt. Het is hier dat directe participatie vorm krijgt. De ruimtelijke inrichting, de wijze van organisatie, de opvattingen en competenties van volwassenen die met kinderen in interactie gaan en de expliciete en impliciete principes waarvan praktijken vertrekken vormen elementen die de directe participatie beïnvloeden.

Daarrond ligt het mesosysteem. Dat zijn de verbindingen tussen de verschillende microsystemen waaraan kinderen deelnemen. Hier gaat het om de **betrokkenheid op ouders en omgeving** tussen ouders en kinderopvang, school, andere voorzieningen maar ook tussen de verschillende voorzieningen en de buurt. Voorbeelden hiervan zijn de Brede school, Huizen van het Kind, wijk- en buurtnetwerken.

Het exosysteem omvat die plaatsen en settings waarvan kinderen niet direct deel uitmaken, maar die wel invloed hebben. Het gaat om de werkplek en -organisatie van hun ouders, de media, en de bestuurskamers van voorzieningen.

In het macrosysteem situeren zich maatschappelijke waarden, overtuigingen, culturele en politieke opvattingen, regelgeving en wetgeving die op een bepaald moment gelden. Het gaat dan bv. over zaken als ouder-schapsverlof, de organisatie van de arbeid, of de inrichting van de vakantietijd. Hier spelen **politiek, beleid en de ruimere samenleving**.

Tenslotte is er het chronosysteem. Het gaat om veranderingen doorheen de tijd die de andere systemen kunnen beïnvloeden. Het kan bv. gaan om het verschuiven van de aandacht voor het sociale naar meer aandacht voor het economische.

Nagaan op welke wijze maatschappelijke participatiemogelijkheden voor kinderen kunnen verhoogd worden kan vanuit bovenstaand model niet louter begrepen worden als een vraag voor de ouders en voorzieningen. De mate waarin kinderen mogen en kunnen deelnemen en vormgeven aan hun omgeving wordt ook bepaald door spelers zoals werkgevers, media, bestuurders, politiek, beleid en de ruimere samenleving. De invloed van die systemen op de participatiekansen en mogelijkheden van kinderen, zowel direct als indirect, onderstreept de noodzaak om steeds opnieuw kritisch na te gaan wat de mogelijke gevolgen zijn van de keuzes die gemaakt worden.

Reflecties over praktijken

De 3 praktijken die aan bod kwamen worden hier niet voorgesteld. Daarvoor verwijzen we naar de respectievelijke websites van de praktijken die aan bod kwamen. [Art Basis for Children](#) is een labo voor esthetische ervaringen, creativiteitsontwikkeling en artistieke sensibilisering. [Voetbal in de stad](#) is de communitywerking van AA Gent. [Ketnet](#) is de kinder- en jeugdzender van de VRT.

De reflecties overstijgen de 3 praktijken. Ze zijn het resultaat van de gesprekken en de gedachtewisselingen tijdens de werkmomenten van de werkgroep en de dialoogdag. Voor de opbouw worden 5 grote kapstokken gebruikt: (1) kunnen en mogen meedoen; (2) kunnen en mogen deelhebben; (3) participatie als uitgangspunt; (4) betrokkenheid op ouders en samenwerking en (5) het beleid en de ruimere samenleving.

Kunnen en mogen meedoen

Kinderen (en gezinnen) dienen zich aan in een grote diversiteit. Het gaat om socio-economische, religieuze, herkomst- en genderverschillen en verschillen in eigen mogelijkheden, wensen en aspiraties. Een belangrijke vraag is hoe recht gedaan wordt aan verschil. Al te vaak kunnen we daarbij vaststellen dat kinderen goed genoeg moeten zijn om te kunnen en mogen deelnemen en de goesting hieraan ondergeschikt is. We kunnen het zien in sportclubs, artistieke werkingen, jeugdbewegingen, scholen, ... Kinderen zien zich geconfronteerd met tal van drempels en uitsluitingsmechanismen wanneer zij niet beantwoorden aan 'de norm'. Recht doen aan verschil betekent op die manier **actief zoeken naar drempels en uitsluitings- of 'selectie'mechanismen en op zoek gaan naar hoe deze weggewerkt kunnen worden.**

Voetbal heeft iets magisch. Heel veel kinderen dromen ervan. Daarom is het belangrijk dat het stadion toegankelijk is. Je gaat aan de slag met die dromen. Het doel is niet om van iedereen voetballers te maken. Slechts één op de 100 heeft talent, maar wij doen het voor alle 100. Daarom werken wij ook apart van de voetbalclub.

*Een belangrijke rol is hier weggelegd voor wie met kinderen werkt. Dat kan door **evidenties in vraag te stellen.***

Kinderen geven de bal door aan een ander kind, ze zien geen verschillen maar het zijn de volwassenen die roepen vanaf de zijlijn 'Geef door aan die zwarte'.

Een worstenbroodje met varkensvlees op kamp is niet voor alle kinderen ok.

Het kan ook door diversiteit te bewerkstelligen en **kinderen vertrouwd te laten en te maken met het 'normale' van diversiteit.**

Het is belangrijk om duidelijk te maken dat iedereen welkom is, het uitstralen voor iets te zijn, niet afzetten tegen iets.

Kinderen confronteren met verschil hoeft dan niet per se te betekenen dat in elke voorziening een perfecte mix moet gerealiseerd worden, maar wel dat deze voorzieningen meer en meer in de publieke sfeer worden gesitueerd. Dit sluit aan bij de discussie over het buurtgericht en inclusief werken van diverse sociale voorzieningen.

Recht doen aan verschil ligt ook in het **zoeken naar wat verbindt**.

Roodkapje en in het bijzonder de wolf kennen kinderen van andere culturen niet. We moeten zoeken naar het universele (de 4 seizoenen, oertijd, ...) dat verbindt.

In de context van een stedelijke omgeving met veel diversiteit komt het erop aan te zoeken naar verbindende elementen; voetbal kan deze rol vervullen.

In de reflectie over recht doen aan verschil kwamen ook het inclusief denken en handelen, taalbeleid en fysieke toegankelijkheid aan bod.

Inclusief denken en handelen

Al te veel kinderen met een extra zorgbehoefte zitten in aparte circuits. Er is een inhaalbeweging ten aanzien van andere Europese landen nodig. Het is daarom belangrijk te vertrekken van de inclusiegedachte, namelijk dat alle kinderen voorop staan. We moeten loskomen van hokjes denken of de graad van beperking. Een beperking is eerder het gevolg van een onaangepaste omgeving. Verschil is iets positiefs en het is belangrijk om de betekenis te zoeken die elk kind kan hebben.

Als een kind niet kan deelnemen zou een voorziening zich de vraag moeten stellen wat in haar eigen competentie dit belemmert en de moed opbrengen hierover in dialoog te gaan met de ouders om deze drempel weg te werken.

Taalbeleid

Taal en taligheid kunnen de drempel om te kunnen en mogen deelnemen verhogen. Het al dan niet gebruik maken van folders, wandteksten, taalvereisten, tolken kunnen de kansen op deelnemen verhogen.

Taal is niet pertinent aanwezig (geen wandteksten) en toch zie je overal boeken in zeer veel talen. Dit zorgt voor een grote herkenbaarheid en is uitnodigend, ook voor volwassenen.

Maar ook de eigen kijk op meertaligheid speelt een rol.

In onderzoek gedaan bij kinderen die de overgang naar de kleuterschool maken blijkt dat een kind van tweetalige ouders, afhankelijk van de afkomst anders wordt onthaald. Het gaat om een positief onthaal voor kinderen van Nederlands-Engelse ouders, en een minder positief onthaal voor kinderen van Nederlands-Turkse ouders. Deze laatste kinderen ervaren na enkele maanden al een achterstand, grotendeels ten gevolge van een inschattingfout dat deze kinderen niet mee zouden kunnen.

Zich welkom voelen heeft ook te maken met de erkenning van de thuistaal van kinderen. Vanuit een integratiegedachte wordt het accent gelegd op Nederlands leren. Uiteraard is dit ontzettend belangrijk voor kinderen en tegelijk is het van belang dat kinderen zich in hun eigen identiteit erkend weten. Daarom moet in dialoog worden gegaan in plaats van eenzijdig regels op te leggen.

Fysieke toegankelijkheid

De fysieke toegankelijkheid van elke voorziening voor kinderen in al hun diversiteit is niet verworven. Al te vaak wordt in het ontwerp deze vraag nog over het hoofd gezien.

Bij de bouw van het nieuwe stadion werd duidelijk dat verschillende groepen, bv. kinderen en mensen met beperkingen, niet gehoord werden. Belangrijk is het verschil als norm te nemen.

Kunnen en mogen deelhebben

Kunnen en mogen deelhebben of participatie van kinderen als middel krijgt vaak vorm in participatieprocessen die erop gericht zijn een bepaalde ruimte (de buurt, een speelplein, de speelplaats, ...) mee vorm te geven. Vaak verloopt dit via specifiek uitgestippelde trajecten of via meer vaste structuren zoals een kinderpaleis, de schoolraad of de jeugdraad. Vanuit een sociaal-ruimtelijk perspectief op opvoeding is de kwaliteit van de omgeving wezenlijk en is de betrokkenheid van kinderen op het ontwerp van die omgeving een kernpunt. Voor de wijze waarop dit kan, bestaan tal van methodieken bij verschillende organisaties.

Daarnaast kan participatie als middel ook gezien worden om kinderen in andere leeromgevingen te brengen. Het gaat er dan om dat bv. een voetbalstadion of een kerkhof gebruikt worden om binnen een andere context schoolse leerstof te brengen. Een van de achterliggende overwegingen is kinderen die schoolmoe zijn terug te motiveren via een krachtige leeromgeving. Kinderen worden uitgenodigd in een stadion om les te krijgen. Ze leren aardrijkskunde aan de hand van de herkomst van de spelers, taal via de simulatie van een persconferentie of meetkunde op basis van de vormen op het voetbalveld.

Er kan ook verwezen worden naar het [pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang](#) waarin 4 ervaringsgebieden genoemd worden die essentieel zijn voor de uitbouw van een leefomgeving die de volledige ontplooiing van kinderen beoogt.

De focus van de werkgroep lag evenwel meer op de directe participatie van kinderen en hun interactie met andere kinderen en volwassenen. Hoe **praktijken als leerplekken** vorm krijgen zowel door en voor kinderen als door en voor volwassenen. Het doel van deelhebben ligt dan niet in het laten aansluiten van kinderen bij wat er is, maar in de zoektocht naar wat samen mogelijk is. Kinderen en volwassenen leren in interactie met elkaar.

De open en onderzoekende houding van de gidsen wordt aangemoedigd: door de ervaring zelf willen bijleren en vernieuwen. Daarbij vertrekken zij telkens vanuit de kinderen. Dit vraagt nederigheid als volwassene.

Het gaat om **het belang van 'belevenis'**: samen iets gemeenschappelijks beleven en het respect en de dialoog die daarbij verwacht worden. Plaatsen waar volwassenen en kinderen met eigen ideeën, emoties, ... op zoek kunnen gaan.

Het is een autodidactisch project. De doelstelling is een creatieve leeromgevingen in te richten (welke materialen zijn in de omgeving aanwezig) en op te bouwen (elk kind op eigen tempo).

Het zijn plaatsen waar **zoeken en onderzoeken** centraal komen te staan. Kunnen deelnemen betekent dat er ruimte is voor interpretatie en zingeving. Het gaat om de kans voor ieder individu om zijn eigen interpretatie te maken.

Voetbal en kunst kunnen zingevende en verbindende elementen vormen en niet iets elitairs of puur volks.

Het gaat om **samen betekenis maken**. In die zin zijn praktijken leerplekken van directe democratie waarin recht gedaan wordt aan verschil. Het zijn plaatsen waar **burger-zijn en burger-woorden** betekenis krijgen.

Het accent van de community werking ligt niet zozeer op voetbal, wel op community en voetbal als instrument voor gemeenschapsvorming.

Er is plaats voor het onverwachte en het onvoorspelbare.

Aan de gidsen wordt gevraagd om nieuwsgierig te blijven en om elke dag opnieuw onbevange aan de slag te gaan. Er worden reflectiemomenten ingelast en regelmatig vindt gedachtenwisseling plaats. Er is geen systematische evaluatie na een activiteit, wel een systematische ondersteuning en observatie van de kinderen.

Participatie als uitgangspunt

Participatie als uitgangspunt vertrekt van de idee dat participatie niet moet worden nagestreefd, maar dat het er is. Kinderen gaan naar school, jeugdbeweging, kinderopvang. Ze bezoeken de zoo, museum, bibliotheek, en maken gebruik van publieke ruimtes. Ze participeren aan het maatschappelijk leven en geven in hun dagdagelijks leven vorm aan hun burger -en mens- zijn en het samen -leven. Participatie als kunnen en mogen deelnemen en deelhebben krijgt op die manier vorm in de interacties tussen kinderen onderling en tussen kinderen en volwassenen. Het vormt de herkenning en erkenning van de verschillende manieren waarop kinderen kunnen, mogen en willen aanwezig zijn in de samenleving. Volwassenen zijn daarbij essentieel: voor de inspiratie, de passie, het voorbeeld.

Dit uitgangspunt stelt praktijken voor de vraag op welke wijze zij ruimte scheppen voor en bijdragen tot de mogelijkheden voor kinderen (en hun gezinnen) om aan dat burger- en mens- zijn en het samen -leven op een democratische, sociaal rechtvaardige en billijke manier vorm te geven. Het zijn immers plaatsen voor directe democratie: kleine politiek, ontwikkeld binnen kleine groepen in het dagelijks samenleven. Zij scheppen en veranderen van onderuit de ruimere samenleving.

Het gaat om een voortdurende kritische reflectie waarbij de eigen praktijken vanuit dat oogpunt steeds opnieuw in vraag worden gesteld.

Betrokkenheid op ouders en buurt

Betrokkenheid op ouders vanuit voorzieningen die met kinderen werken is vanuit vele oogpunten belangrijk. Ouders blijven immers de eerste opvoeders van hun kinderen. Een positief samenspel, het delen van ideeën en de leefomgeving van ouders leren kennen maken het mogelijk af te stemmen op elkaars visie op opvoeden. Het kan de betekenis van participatie voor kinderen in positieve zin beïnvloeden.

De betrokkenheid van de ouders is belangrijk: afspraken die gemaakt worden met de ouders, toonmomenten worden georganiseerd, ... We hebben ook een website voor ouders. Het ketnetprofiel geeft kinderen een identiteit op de website. Dit wordt aangemaakt met ouderlijke toestemming.

Ouders komen op plaatsen waar hun kinderen komen ook vaak andere ouders tegen. Dit biedt kansen tot het uitwisselen van ervaringen, tot steun vinden, tot nieuwe vriendschappen. Op die manier kunnen ouders hun netwerk verbreden en een plaats vinden in de buurt. Medewerkers in voorzieningen kunnen dat ondersteunen en hieraan bijdragen.

We werken aan ouderbetrokkenheid door een positieve beleving voor de ouders en kinderen, door het respect voor de mensen en het feit dat we niet betuttelend te werk gaan.

Nadenken op welke manier betrokkenheid op ouders vorm kan krijgen is dan ook essentieel.

Ouders zijn welkom tijdens de eerste sessie. Ze mogen tijdens het traject ook een voetbalmatch bijwonen.

Betrokkenheid op de buurt gaat om de betekenis die de voorziening voor de buurt wil hebben en hoe samenwerking met andere voorzieningen vorm krijgt. Voor het eerste kan het gaan om het delen of openstellen van de infrastructuur en het opzetten van of deelnemen aan buurtgerichte activiteiten.

Zowel tijdens de week als in de vakanties worden activiteiten in de verschillende ateliers georganiseerd. In het gebouw vinden studiedagen en vergaderingen plaats. Er is een speel- en ontmoetingsplek voor ouders en kinderen. Per jaar vinden 3 familieweekend plaats, die open staan voor de ganse buurt.

Het kan ook zijn dat de voorzieningen andere voorzieningen aanspreken en binnen brengen binnen de eigen context om op die manier nieuwe en andere betekenissen te scheppen.

Evaluatie leert dat altijd dezelfde kinderen gebruik maken van het bestaande (culturele) aanbod. In samenwerking met De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) bracht men culturele organisaties naar de initiatieven buitenschoolse opvang zodat meer kinderen kunnen participeren. Initiatieven buitenschoolse opvang hebben hier een zeer grote rol in.

Dit vergt een brede en nauwe samenwerking met tal van voorzieningen en actoren. Het kan wederzijdse toegankelijkheid verhogen, nieuwe leeromgevingen voor kinderen scheppen, kinderen zichtbaar maken, ruimte scheppen, verbinden, mogelijkheden dichterbij brengen, ...

Politiek, beleid en samenleving

In de discussie over de wijze waarop politiek, beleid en samenleving een invloed op participatie en betrokkenheid uitoefenen kwamen een aantal topics naar voor.

Een eerste gaat over de **impact van regelgeving en de verschotting** van het beleid.

*Als we ons inpassen in subsidiekanalen van de Vlaamse overheid verliezen we dan niet veel?
Voor ons is het niet interessant om ons in een vakje te moeten wringen omdat onze methodieken net gericht zijn op integratie.*

Een andere discussie betrof de wenselijkheid van een 'social return' op het ogenblik dat de overheid grote projecten gaat mee financieren. Deze wenselijkheid wordt des te groter naarmate het aantal publiek-private samenwerkingen toeneemt. Met sociale return wordt hier **betekenis voor de buurt** bedoeld. AA Gent bv. bouwde in samenwerking en met financiering van de Stad Gent een nieuw voetbalstadion. In die samenwerking wordt gestipuleerd dat de club een community werking moet opzetten. In de culturele sector vraagt de overheid ook om publiekswerking te doen. Hierin zou de overheid wat meer richting kunnen geven.

Wat we kunnen 'verlangen' van organisaties zoals musea, is om van kinderen en gezinnen ook een prioriteit te maken in hun beleid en werking. De voorwaarde is dat ze ook weten waarom dit zo belangrijk is ('it takes a village, ...').

Er werd ook gewezen op het **belang van publieke ruimte** en het groeiend tekort eraan. Deze evolutie leidt tot een privatisering van de leefwereld van kinderen. Publieke ruimte is evenwel fundamenteel om als kind zich in zijn burger-zijn te ontwikkelen en deel uit te maken van de samenleving. Al te veel barrières zorgen voor een tekort aan ruimte. Het gaat onder meer om de organisatie van mobiliteit, ruimtelijke ordening, urbanisatie, privatisering van publieke ruimte die de ruimte voor kinderen inperken. Daarnaast houden te veel plaatsen in hun inrichting onvoldoende rekening met de betekenis die ze kunnen hebben voor kinderen.

Het gehanteerde model voor **de organisatie van de vrije tijd van kinderen** is achterhaald en nog steeds gebaseerd op een niet-werkende moeder. Er is nood aan een vernieuwd model, dat meer ruimte biedt voor een brede participatie van kinderen. Gezinnen hebben ook tijd nodig om te kunnen participeren en kinderen zijn hierin erg aangewezen op hun ouders. Beleidsontwikkelingen moeten daarom rekening houden met en plaats geven aan ouderschap.

Aanbevelingen

Over muurtjes kijken is tof. Het heeft iets van kwajongens en stoere grieten. Dat deed de werkgroep 'Jong en betrokken' wel 3 keer. Het moest gaan over kinderen, en liefst jonge en hoe ze kunnen meedoen en een stem krijgen. We waren nieuwsgierig naar hoe anderen werken aan participatie. We gingen in gesprek met het ABC Huis, Voetbal in de Stad en Ketnet: 3 verschillende plekken, maar allen met een inspirerende drive. Verwondering voor de kracht van visies, de doordachtheid van aanpak, het respect en voor vol zien van kinderen, de plaats die verschil krijgt. En met bijzondere aandacht voor de gelaagdheid van participatie en hoe deze vorm en betekenis krijgt in de dagelijkse dingen.

We willen 10 aanbevelingen delen. We doen hiermee tekort aan de rijkdom die de werkgroep en de dialogodag bood, maar we maakten als werkgroep keuzes. We geloven dat deze 10 kunnen bijdragen aan het debat en het beleid rond de maatschappelijke participatiemogelijkheden van jonge kinderen (en hun ouders). Ook die van de allerjongsten en op alle plaatsen waar kinderen komen. Grosso modo situeren de aanbevelingen zich op 3 terreinen: (1) een pleidooi voor toegankelijke, geïntegreerde en inclusieve basisvoorzieningen; (2) een pleidooi voor respect voor (de diversiteit tussen) kinderen en (3) een pleidooi voor een ondersteunende overheid in de gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid tussen ouders en basisvoorzieningen.

1. Participatie en democratie komen pas echt tot leven als er niet te veel voorgeprogrammeerd is

Basisvoorzieningen voor kinderen dragen het fundament in zich om bij te dragen tot meer sociale rechtvaardigheid, democratie en billijkheid (mildheid?). Participatie van kinderen als mogen, kunnen en willen meedoen en mee vorm geven krijgt in de eerste plaats inhoud en betekenis in de interactie tussen kinderen onderling en tussen kinderen en volwassenen. Het zijn plaatsen voor directe democratie: kleine politiek, ontwikkeld binnen kleine groepen in het dagelijks samenleven, die van onderuit de ruimere samenleving schept en verandert. De praktijken vertrekken vanuit de idee dat elk kind een actieve bouwer is van het eigen leren en een eigen kijk op de wereld heeft. Elk kind is hier en nu een actief sociaal wezen dat zijn eigen kind-zijn construeert en is tegelijk een kind dat opgroeit naar wat het later zal en kan zijn. Volwassenen zijn daarbij essentieel: voor de inspiratie, de passie, het voorbeeld.

Kinderparlementen of -gemeenteraden, leerlingenraden, ... mogen dan wel zinvol lijken – zonder democratische en participatieve interacties en praktijken blijven ze kinderen en jongeren te veel apart zetten.

2. Zorg dragen voor kinderen is ook zorg dragen voor wie zorg draagt

Wie met kinderen werkt heeft belang bij kritische reflectie over de eigen praktijk, maar heeft ook nood aan ademruimte en nieuwe inzichten. Onvoorspelbaarheid en onzekerheid maken immers deel uit van de praktijk. Werken met kinderen (en ouders) vraagt om open te staan voor verandering en voor 'het andere'. Dat vraagt een voortdurend zoeken. Dat is niet eenvoudig, maar lukt het best als je dat niet alleen moet doen. Intervisies of lerende netwerken zijn broodnodige elementen voor de ontwikkeling van sterke praktijken. Een culturele en structurele inbedding ervan in de organisatie is dan ook essentieel.

Inspiratie

[Lerende netwerken als methode](#)

3. Geef ouderschap voldoende tijd en ruimte

Begin juni 2016 berichtte de VRT op basis van een eigen bevraging dat één op 4 Vlamingen werk en gezin nauwelijks kan combineren. Het is voor ouders niet evident om hun eigen tijd, hun werk, gezinsleven, de vrije tijd van de kinderen en de school mooi op elkaar af te stemmen. Kinderen worden in die context soms 'geleefd'. 'Volwassenen zijn tijdsvreter', zo stellen kinderen in een onderzoek van Kind & Samenleving. Ze hebben geen greep op hun eigen verwachtingen en betrachtingen. 'Kind-zijn-van' hangt af van de agenda van ouders en die wordt dan bepaald door hun werkgever, de school, de kinderopvang, vrijetijdsaanbod, ... Ouders en kinderen bevinden zich op die manier als gezin op een kruispunt van veel verschillende werelden, met eigen tijdsordeningen, gebruiken en verwachtingen. Het is ontzettend belangrijk dat ontwikkelingen in die verschillende werelden in onderlinge afstemming gebeuren en dat de stem van ouders en kinderen van in het begin hierin sterk aanwezig zijn.

Inspiratie

[Korte schooluren zijn vrouw- en kindonvriendelijk](#)

[De wereld volgens kinderen: gezinstijd](#)

4. Erken ouders als belangrijke schakel in de opvoeding van kinderen

Ouders spelen een wezenlijke rol in de participatiemogelijkheden van hun kinderen. Kinderen zijn hierin immers aangewezen op hun ouders. Deelnemen en deelhebben aan tal van voorzieningen, projecten, werkingen, initiatieven, ... vormt een onderdeel van 'opvoeden'. Omdat hierin het 'opvoeden' gedeeld wordt met ouders ligt samenwerking, dialoog en afstemming met ouders voor de hand.

Positieve betrokkenheid op ouders nodigt uit tot die samenwerking en draagt bij tot de participatie van hun kinderen.

Inspiratie

[Oudersite Ketnet](#)

5. De leefomgeving van kinderen is toegankelijk, aantrekkelijk en mild

De leefwereld van kinderen wordt onder meer gevormd door de binnen- en buitenruimtes waar zij komen, zowel publieke ruimtes, basisvoorzieningen hierbinnen, maar even goed settings die zich in een private of semi private sfeer bevinden.

Publieke ruimte is fundamenteel om als kind zich in zijn burger-zijn te ontwikkelen en deel uit te maken van de samenleving. Al te veel barrières zorgen voor een tekort aan ruimte. Het gaat onder meer om de organisatie van mobiliteit, ruimtelijke ordening, urbanisatie, privatisering van publieke ruimte die de ruimte voor kinderen inperken. Daarnaast stellen we vast dat nogal te veel plekken in hun inrichting onvoldoende rekening houden met de betekenis die ze kunnen hebben voor kinderen. Ze missen de look en de feel opdat kinderen er zich welkom zouden voelen. Vanuit een sociaal-ruimtelijk perspectief op opvoeding is de kwaliteit van de omgeving een kernpunt. Daarom is de betrokkenheid van kinderen op het ontwerp van die omgeving essentieel.

Inspiratie

[Kinderen in stedelijke ruimtes](#)

[Kindgerichte publieke ruimte](#)

[Jeugdgerichte ruimtes](#)

[All-in: cultureel erfgoed voor het hele gezin](#)

['t Zit in de familie: cultureel erfgoed vanuit gezinsperspectief](#)

[Kunstmusea. Ook voor de allerkleinsten](#)

6. Basisvoorzieningen zijn er voor alle kinderen

Basisvoorzieningen zijn voorzieningen en diensten die voor alle kinderen even toegankelijk moeten zijn omdat het plekken zijn waar rijke en gevarieerde ontplooiingskansen van kinderen centraal staan. Het gaat om onderwijs, kinderopvang, vrijetijd, cultuur, jeugd, sport en preventieve gezondheidszorg. Het zijn ook organisaties en diensten waar ondersteuning en ontmoeting van ouders centraal staat of een combinatie van beide. Ze sluiten aan bij de diverse noden en behoeften van kinderen en ouders. Daarom is het van belang dat ze bereikbaar, beschikbaar, betaalbaar, begrijpbaar en bruikbaar zijn voor alle gezinnen. Investeren in basisvoorzieningen voor kinderen (en hun gezinnen) betekent dan ook inzetten op die bereikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid. Dat klinkt evident, maar dat is het voor heel wat kinderen nog absoluut niet.

[Drempels in de kinderopvang](#)

7. Basisvoorzieningen voor kinderen zijn geen reservaten

Basisvoorzieningen voor jonge kinderen maken deel uit van het buurtweefsel. Precies daarom is het belangrijk dat zij nadenken welke betekenis zij kunnen hebben binnen die ruimere omgeving en dat zij deze zelf mee concreet vormgeven. Meerrichtingsverkeer is hierbij onontbeerlijk. Deze verwachting mag bij subsidiering of overheidsfinanciering als voorwaarde gesteld worden.

Brede samenwerking tussen basisvoorzieningen voor jonge kinderen en andere organisaties kunnen een sociale return creëren waar iedereen beter van wordt. Het kan wederzijdse toegankelijkheid verhogen, nieuwe leeromgevingen voor kinderen scheppen, kinderen zichtbaar maken, ruimte scheppen, verbinden, mogelijkheden dichterbij brengen, ... Het kan het debat over de vrije tijd (en ruimte) voor kinderen verrijken.

Inspiratie

[Brede school Gent](#)

[Voetbal in de stad](#)

[Handleiding buurtgerichte kinderopvang](#)

8. Elk kind is goed genoeg

Basisvoorzieningen voor kinderen als democratische praktijken vertrekken vanuit een fundamentele gelijkwaardigheid tussen kinderen en streven ernaar om voor elk een leven te verwezenlijken dat beantwoordt aan die gelijkwaardigheid. Het stelt elke persoon als doel op zich. Inclusiviteit en diversiteit zijn de norm.

Voorzieningen kenmerken zich vandaag door nog te veel drempels. Het kan gaan om de wijze waarop zij kinderen selecteren en categoriseren vooraf aan of doorheen hun deelname. Dat gebeurt soms bewust vanuit een eigen beleid of vanuit de aansturing in de regelgeving. Maar het gebeurt ook onbewust. Vaak is het plezier van het meedoen ondergeschikt en is er weinig plaats voor verschil. De kijk op kinderen met specifieke zorgnoden of de kijk op de meertaligheid van kinderen kunnen ook drempels vormen voor kinderen.

Niet goed genoeg bevonden worden verhindert kinderen te participeren.

Inspiratie

[Niet culturen maar mensen ontmoeten elkaar](#)
[Elk talent telt](#)

9. Laat kinderen onze praktijk mee maken

Kinderen leren volwassenen wat ze nodig hebben. Dat vergt grote bescheidenheid van volwassenen. Het gaat niet enkel om met kinderen in gesprek te gaan over wat ze willen. Vaak zeggen ze ons wat we graag horen. De erkenning van kinderen als (jonge) burgers houdt vooral de herkenning en erkenning in van de verschillende manieren waarop ze kunnen, mogen en willen aanwezig zijn in de samenleving. Dat betekent dat de kwestie niet enkel is hoe we kinderen meer kunnen laten participeren (aan het aanbod en/of aan de samenleving) maar ook hoe we beter zicht kunnen krijgen op de verschillende manier waarop ze feitelijk al dagdagelijks participeren en welke betekenisverlening hiermee gepaard gaat. Zo kunnen we die bestaande manieren van participatie en interactie gericht ondersteunen.

10. Vertrouw, verbind, verras

Als tiende aanbeveling willen we het belang van vertrouwen in kinderen, het zoeken naar wat verbindend werkt en het belang van verrassing als belangrijke ingrediënten in de praktijken met en voor kinderen aanhalen.

Vertrouwen in kinderen hangt samen met het belang dat kinderen hechten aan vrij spel, eigen ruimte, de kans om zelf hun conflicten op te lossen of oplossingen aan te brengen voor problemen die zich voordoen.

Het zoeken naar wat verbindt hangt samen met wat kinderen, doorheen de diversiteit, samen en met elkaar in gesprek kunnen brengen. Het kunnen bv. helden zijn, voetbal, de buurt of meer universele thema's zoals 'Bang zijn'.

Verrassen hangt samen met het verlaten van wat wij als volwassenen belangrijk vinden dat kinderen doen.